

ÖVERSIKTER OCH GRANSKNINGAR

Barnskyddets historia

Panu Pulma och Oiva Turpeinen, *Suomen lastensuojelun historia* [Barnskyddets historia i Finland]. Lastensuojelun keskusliitto. 470 s. Helsinki 1987.

Till det yttre är *Suomen lastensuojelun historia* en sällsynt vacker bok, en skapelse av grafiker Hannu Taina och fil.kand. Veikko Kallio. Den förre har svarat för typografin och den senare för bildredigeringen. Det autentiska bildmaterialet, som illustrerar barnets liv genom decennierna har placerats in på ett sätt som ger liv åt, stöder och kompletterar texten och bildbilagan "Barn skildrade av konstnärer" mellan bokens två delar lämnar ingen oberörd. Ett vackert och imponerande arbete.

Texten har skrivits av historikerna Panu Pulma och Oiva Turpeinen, som fördelat uppgiften så att Pulma granskar barnskyddets historia ur administrativ och lagstiftningssynvinkel, medan Turpeinen koncentrerar sig på förhållandet mellan barnskydd och befolkningsutveckling. Arbetsekonomiskt har uppdelningen säkert fungerat, men i alla avseenden tjänar den inte läsaren. Innehållsligt bildar boken nämligen inte en helhet, utan det är snarare fråga om två böcker inom samma pärmar. Trots de klart avvikande frågeställningarna har författarna inte alltid lyckats undvika upprepningar. Turpeinens avsnitt om barnskyddet i vårt land (s. 350 ff) repeterar t.ex. på ett allmänt plan och tematisk tunnare i stor utsträckning samma frågor som Pulma tidigare behandlat i sitt avsnitt. För att skissera upp en helhet och för att underlätta läsningen hade det varit motiverat, att forskarna själva hade kommit med åtminstone någotslags karakteristik av förhållandet mellan befolkningsutveckling och förvaltningshistoria på barnskyddets område. En gemensam inledning om innehållsliga frågor och eventuellt ett syntetiserande slutkapitel kun-

de härvid ha varit till hjälp. Samtidigt skulle de både ha gett bokens uppläggning mer av inre dynamik och visat på likheter och olikheter i författarnas grunduppfattningar i en form som också hade tjänat läsarna på ett bättre sätt.

I sina respektive avsnitt har båda författarna rört sig på i stort sett outforskad mark. När det gäller att skissera upp den legislativa, medicinska och sociala utvecklingen inom barnskyddet från 1600-talet till våra dagar har forskarna inte kunnat bygga vare sig på solid inhemsk grundforskning eller på direkta utländska förebilder. Även historiker har förvisso skrivit om barn, till de mera kända – liksom även omstridda – allmänna arbetena hör Philippe Aries' *Barndomens historia*. Familje-, kvinno- och mentalitetshistorien har likaså under de senaste decennierna lyft fram barnets identitet och uppfostringsfrågor samt barndomens värld och dess samhälleliga betydelse och riktat in forskningens intresse på dem. Däremot har jag inte påträffat något arbete på detta område som skulle ta upp ämnet ur ett så brett perspektiv i fråga om period, region och infallsvinklar som *Suomen lastensuojelun historia*.

Som standardverk på området är arbetet oersättligt. Lagstiftningsutvecklingen inom barnskyddet, liksom även den utveckling som ledde till att man fick bukt med spädbarnsdödligheten samt de ökande vetenskapliga inslagen i barnvården skildras noggrant och omsorgsfullt samt underkastas för det mesta en grundlig analys. Förhoppningen i förordet att arbetet "skall öka förståelsen för och kunskaperna om barnskyddet bland finländarna och ge forskare impulser till fortsatta undersökningar", kommer säkert att gå i uppfyllelse.

Pulma har gett sitt avsnitt titeln "Från tillstånd att tiggas till familjerehabilitering. Barndomens församhälleligande och barnskyddets utveckling i Finland". Rubriken ger uttryck för hans grundläggande tolkning som sedan konsekvent preciseras i underkapitlen. De tre huvudkapitlen är "Husbondeväldets tid" (1600–1800-talen), "Vårdstatens tid" (1800-talets slut till 1930-talet) och "Socialstatens tid" (från 1930-talet till 1980-talet). Under dessa rubriker tar Pulma upp barnskyddets hela brokiga verklighet, från problem rörande utomäktenskapliga och vanartiga barn till de röda krigsvärnlösa och krigsbarnen, från privat filantropi till modern socialpolitik.

Som rubrikerna visar tänker Pulma sig en dynamisk grundtolkning där barnskyddet ses som en oupplöslig del av statens och samhällslivets utveckling. I korta sammanfattningar lyfter han också ofta fram denna röda tråd. En stor del av texten lever däremot sitt eget liv. Behandlingen av olika lagar följer på varandra och redogörelserna för deras i och för sig intressanta öden tenderar att överskugga såväl den syntetiska grundsynen som barnet självt och dess erfarenhetsvärld. En koncentrerad sammanfattande helhetstolkning hade varit på sin

plats och man kan bara hoppas att en sådan ser dagens ljus, t.ex. i form av en uppsats på engelska.

Överhuvudtaget håller sig Pulmas avsnitt, liksom hela undersökningens infallsvinkel klart till "överbyggnaden". Barnet ses i första hand som *objekt* för vård, skydd, juridiska och hälsovårdsåtgärder, inte som subjekt i sitt eget liv och sina egna erfarenheter. Valet av infallsvinkel torde ha påverkats av uppdragsgivaren, även om man i övrigt på ett berömvärt sätt lyckats undvika de negativa drag som ofta vidlåter beställningsarbeten. Trots att arbetet har karaktär av handbok, är det uttryckligen fråga om *historieforskning* och förtjänten för detta tillkommer vid sidan av författarna säkert också Centralförbundet för Barnskydd, som finansierat undersökningen.

Turpeinen har disponerat sitt stoff på ett annat sätt än Pulma. Det första avsnittet bär rubriken "Jordbrukssamhällets slutskede 1750–1870" och det andra "Barnskyddet i Finland under industrialiseringen 1870–1983". Inom dessa huvudkapitel granskar Turpeinen spädbarns- och barndödlighetens orsaker och utveckling samt den närmast av befolkningspolitiska faktorer motiverade kampen mot dem. Alla de olika barnsjukdomarna från kikhosta och difteri till polio och hjärnhinneinflammation passerar revy. Medan Pulmas grundläggande periodisering framför allt bygger på utvecklingen inom vård- och socialpolitiken och karakterisering av statens roll på denna grund, tar Turpeinens tolkning sin utgångspunkt i de ekonomiska och de därav följande demografiska förändringarna. På en del punkter tangerar han även idéhistoriska förklaringsmodeller, men både som forskare och berättare rör han sig otvivelaktigt på betydligt säkrare grund när han analyserar demografiskt material. Till bokens innehållsligt och framställningstekniskt mest spännande avsnitt hör granskningen av spädbarnsdödligheten och dess anknytningar till amning och uppfödning med dihorn i 1800-talets Finland. Där lever de statistiska materialet som en detektivroman och problematiseringen framskrider på ett spännande sätt som håller läsarens vaksamhet vid liv.

Boken är en skattkammare för läsare och forskare av många olika slag. Beroende på hur man läser den och vad man intresserar sig för aktualiserar den också olikartade frågor och dryftningar. Själv läste jag den närmast med problematiken rörande socialpolitikens och social/välfärdsstatens framväxt i Finland i tankarna och för en sådan infallsvinkel gav den mängder av material.

I fråga om den grundläggande uppläggningsen märkte jag att jag var inne på i stort sett samma linjer som författarna. Själv skulle jag dock inte fullt så kategoriskt dra gränsen mellan vård- och socialstaten vid 1930. Enligt min mening skulle "förstatligandet" av frivilligorganisationerna genom statsunderstöd och å andra sidan socialpolitikens

framväxt inom arbetslivet på 1920-talet t.o.m. motivera en tidigare datering. Jag skulle inte heller lika starkt betona filantropin och frivilligorganisationernas roll för uppbyggandet av välfärds/socialstaten. Även om de på de praktiska planet ofta verkade som ett slags pionjärer, fanns det emellertid hela tiden parallellt en linje som krävde och utvecklade en socialpolitisk lösning som byggde på statlig intervention. Man kan urskilja dess inverkan speciellt tydligt just vid utformningen av barn- och moderskapspolitiken, ett område där "den slutliga lösningen" även snarare påminde om denna av socialdemokraterna sedan 1900-talets början förordade och utvecklade modell, än om den linje för "förstatligande" av frivilligorganisationerna som förordades av center-höger-grupperna.

Även om mitt eget intresse huvudsakligen gällt 1900-talet, bör det sägas att de äldre perioderna är väl företrädda i hela boken, vilket enligt min mening är utmärkt. Som historieforskare har Pulma och Turpeinen härigenom förmått öppna ett tids- och förhoppningsvis även ett relativitetsperspektiv på den idag särskilt känsliga barnfrågan. Och det bästa är att de gjort det balanserat och utan moraliserande, med respekt och uppskattning för människorna i det förflutna sådana de var.

Irma Sulkunen

Folkbotare

Hannu Ylinen: *Miten kansa paransi* [Huru folket botade]. Pohjois-Karjalan museo. 104 s. illustr. Joensuu 1990.

Miten kansa paransi är en katalog över en utställning om folkmedicin anordnad i Nordkarelen museum i Joensuu i Finland år 1990, men samtidigt även en god introduktion till den "historiska folkmedicinen" i Finland. Den ger nämligen i ett nötskal ett slags allmän översikt och kan med stor behållning läsas även om man inte sett utställningen, såpass väl valda och väl utförda är bilderna.

I inledningen beskrivs de olika slag av folkbotare vilka varit verk samma i vårt land samt de benämningar som använts om dem. Det konstateras bl.a. att folkbotarna har utgjort av en brokig skara alltifrån de s.k. kotknackarna till olika slags trollkunniga gummor. Folkbotarna har enligt de metoder de har använt indelats i olika grupper. Herbalisterna samlade in växter för att framställa mediciner, men de använde sig även av apoteksmediciner. Extatikerna betonade utre-